

Elev- og lærlingombudets årsrapport 2007/2008

0. Innhold i rapporten

1. Innledning
2. Bakgrunn for opprettelsen av elev- og lærlingombud i Sør-Trøndelag
3. Elev- og lærlingombudets virksomhet mai-07 til juli-08
 - 3.1 Informasjonsarbeid
 - 3.2 Ombudet i media
 - 3.3 Skoledagboka
 - 3.4 Nasjonal elevrådsveileder
 - 3.5 Samarbeid
 - 3.6 Annen virksomhet
4. Henvendelser til ombudet
 - 4.1 Henvendelser fra lærlinger
 - 4.1.1 Tilsynsrepresentanten
 - 4.1.2 Omsorgsarbeiderlærlinger i Trondheim kommune
 - 4.1.3 Kollektivrabatt for lærlinger
 - 4.2 Henvendelser fra elever
 - 4.2.1 Lærerfravær
5. Elevmedbestemmelse
 - 5.1 Elevmedbestemmelse i Sør-Trøndelag
 - 5.2 Elevrådene og elevrådsskoleringene
 - 5.3 Kontaktperson for elevrådet
 - 5.4 Elevundersøkelsen
6. Oppsummering og veien videre
 - 6.1 Kort oppsummering av utfordringene i rapporten
 - 6.2 Organiseringen av ombudsstillingen

1. Innledning

Det er mest naturlig for et elev- og lærlingombud å dele virksomheten sin inn i skoleår, og skoleårets slutt er derfor valgt som tidspunkt for årsrapportering. Fjorårets rapport ble noe fremskyndet fordi det var ønskelig å rapportere til det som da var det sittende Fylkesting. Årets rapport dekker derfor 14 måneders virksomhet, dvs. perioden 1. mai 2007-30. juni 2008.

Elev- og lærlingombudets oppdrag er bl.a. å informere elevene og lærlingene om deres rettigheter og plikter, bidra til å realisere opplæringslovens bestemmelser, gjennomføre kurs for elevrådsmedlemmene ved de videregående skolene, og bistå enkeltelever / lærlinger / elevråd i saker ved den enkelte skole og lærebedrift. Ombudet har følgelig både via skolebesøk, deltakelse på lærlingesamlinger, deltakelse på andre møter der elever og lærlinger har vært til stede, samt enkelthenvendelser via hjemmesidene eller telefon fått en del tilbakemeldinger på opplæringen i Sør-Trøndelag.

Ombudets generelle inntrykk er at de fleste elever og lærlinger er svært fornøyde med sin opplæring.

Ombudsrollen medfører imidlertid at man i stor grad blir arena for den misnøyen som eksisterer. Ombudet anser det som sin oppgave å videreformidle denne misnøyen til skoleeier på en mest mulig konstruktiv måte, slik at vi kan heve kvaliteten på opplæringen som drives. Det er etter ombudets mening derfor også viktig å få en åpenhet rundt misnøyen og åpne for konstruktive tilbakemeldinger.

2. Bakgrunn for opprettelsen av elev- og lærlingombud i Sør-Trøndelag

Elev- og lærlingombudet har tolket sitt mandat ut fra fylkestingssak 34/2005:

Oppgaver i forhold til elever og lærlinger

To viktige stikkord for ombudets arbeid er elev- og lærlingmedvirkning og elev- og lærlingdemokrati. Inspirert av arbeidet med elev- og lærlingombud i andre fylker, erfaringer fra samhandling med elever i eget fylke og innspill fra EO i ST tenker fylkesrådmannen seg at ombudet har flg arbeidsoppgaver:

- ivareta elevenes og lærlingenes interesser generelt
- informere elevene og lærlingene om deres rettigheter og plikter
- legge til rette for å styrke elevers og lærlingers innflydelse på sin egen opplærings situasjon
- bidra til å realisere opplæringslovens og forskriftenes bestemmelser om elevenes og lærlingenes rett til å delta aktivt i planlegging, gjennomføring og evaluering av opplæringen
- være en brobygger mellom elevene og skoleledelsen og mellom lærlingene og bedriftsledelsen

Dette gjøres bla ved å

- gjennomføre kurs for elevrådsmedlemmene ved de videregående skolene og tilsynsvalgte i lærebedriftene
- inspirere elevrådene og tilsynsvalgte til større aktivitet
- informere om elevenes og lærlingenes rettigheter og plikter i forhold til et godt fysisk og psyko-sosialt miljø som fremmer helse, trivsel og læring
- bistå enkeltelever, lærlinger og elevråd i saker ved den enkelte skole og lærebedrift

- ta opp enkeltsaker som kan skape presedens mht praktisering av gjeldende lov og forskrifter
- samarbeide med skolene, EO i ST, opplæringskontorene, partene i arbeidslivet, og fylkeskommunen
- delta i råd og utvalg og møter der elev- og lærlinginteresser bør være representert.

Generelt

Det er viktig at ombudsrollen utøves på et fritt og selvstendig grunnlag og at den ikke er underlagt fylkesrådmannens instruksjonsmyndighet. Elev- og lærlingombudet avlegger rapport til fylkestinget hvert år.

Ombudsstillingen er kombinert med stillingen som koordinator for ungdommens fylkesting, og arbeidsfordelingen mellom de to oppgavene har så langt vært tilnærmet lik 50/50.

3. Elev- og lærlingombudets virksomhet fra mai-07 til juli-08

3.1 Informasjonsarbeid

En kontinuerlig utfordring for ombudet er å nå ut til alle fylkets elever og lærlinger med informasjon om at ordningen finnes. Dette gjøres bl.a. på følgende måte:

- Plakat
 - o Elev- og lærlingombudets plakat er hengt opp på alle videregående skoler, samt at den i samarbeid med Fagenhet for videregående opplæring er sendt ut til alle lærebedrifter med oppfordring om å henge den opp på arbeidsplassen
- Lærlingefolder
 - o Ombudet har utarbeidet en egen lærlingefolder med grunnleggende informasjon om lærlingers rettigheter, samt informasjon om ombudet.
 - o Denne er delt ut på de fylkesdekkende lærlingesamlingene, samt at den i samarbeid med Fagenhet for videregående opplæring sendes ut sammen med lærekontraktene.
- Internett
 - o Ombudets hovedmottak for henvendelser, er fortsatt www.elevombudet.no . Nettsiden videreutvikles stadig med bl.a. nyheter og svar på vanlige spørsmål.
 - o www.elevombudet.no kommer ofte opp som et høyt treff når en bruker søkeord relatert til elever eller lærlingerettigheter på søkemotorene, og er også listet som anbefalt nettside av redaksjonen på søkemotoren kvasir.no.
 - o Ombudet har i rapporteringsperioden mottatt 62 henvendelser via nettsiden www.elevombudet.no.
- Classfronter
 - o Ombudet har opprettet et eget ”rom” i det elektroniske klasseinformasjonssystemet class-fronter.
 - o Dette er et system som teoretisk sett alle elever skal ha tilgang til med eget brukernavn og passord. Tilbakemeldinger viser imidlertid at der er svært forskjellig fra lærer til lærer og skole til skole hvor mye dette systemet faktisk brukes, og om elevene i praksis har tilgang til det.

- Rommet har bl.a. nyheter og informasjon fra ombudet, samt et eget diskusjonsforum.
- Distribusjon av årsmeldingen
 - Denne årsmeldingen vil bl.a. distribueres til alle skoler v/skoleledelsen, elevrådene, Elevorganisasjonen, opplæringsavdelingen, LO og øvrige elev- og lærlingombud i Norge.
- Skoledagboka
 - Se kap. 3.3

3.2 Ombudet i media

Ombudet har inneværende år ikke aktivt benyttet media i forhold til saker det er blitt jobbet med. Dette fordi ombudet primært søker å få løst saker med dem det gjelder, og kun ønsker å benytte media som en ”siste nødløsning”. Det er derfor i de nedenstående sakene media som har kommet til ombudet, og ikke omvendt (bortsett fra utgivelsen av skoledagboka, der ombudet gikk ut med pressemelding fordi det var en sak med positivt fortegn).

- Elever som ikke får det timeantallet de har krav på
 - Aftenposten 22. juni 2007 – ”Tar sommerferie før skoleslutt”
 - Se bl.a. kap. 4.2.1 i årsrapporten
- Utgivelsen av skoledagboka 2007/2008
 - Adresseavisen 14. august 2007
 - Opdalingen 14. august
 - NRK Sør-Trøndelag 20. august
 - Se kap. 3.3
- Privatister i Trondheim som ikke fikk den opplæringen de hadde betalt for på privatskole
 - TV2 hjelper deg 8. mai 2008
 - Ikke omtalt i rapporten
- Lærlinger som melder til ombudet om at de ulovlig må dele ut medisiner
 - Byavisa 13. mai 2008
 - Se kap. 4.1.2

3.3 Skoledagboka

Ombudet ga i samarbeid med Kreative Trøndelag / informasjonsenheten ut en egen gratis skoledagbok til alle elever på de videregående skolene i fylket skoleåret 07/08. Skoledagboka, som tok utgangspunkt i en tilsvarende utgivelse i Østfold, hadde fokus på elevmedbestemmelse og rettigheter. I tillegg inneholdt den informasjon om det meste av fylkeskommunens tilbud for ungdom.

Det kom inn mange tilbakemeldinger på boka, og ombudet tok på bakgrunn av dette initiativ til å gi ut skoledagbok også inneværende skoleår. Årets utgave ble gjennomarbeidet og forbedret med utgangspunkt i de tilbakemeldingene som var kommet inn. I tillegg kom også Kulturkortet Plænti, Ungdomsfondet og Trygt hjem for en femtilapp inn som nye samarbeidspartnere. På bakgrunn av et ønske fra elev- og lærlingombudet i Nord-Trøndelag om også å gi ut skoledagbok der, ble årets utgave laget i samarbeid med NTFK.

Ombudet anser skoledagboka for å være en god kanal både til å bidra til økt bevissthet og engasjement for egen hverdag blant elever og framtidige lærlinger, samt til å informere om mange av de gode tilbudene som finnes for ungdom i Kreative Trøndelag. En markert oppgang i henvendelser fra elever i forbindelse med utgivelsen av boka høsten 2007, er også et tegn på at den "har virket".

3.4 Nasjonal elevrådsveileder

Ombudet arbeider i samarbeid med de andre elev- og lærlingombudene i Norge med en nasjonal elevrådsveileder. Dette fordi erfaringer fra ombudenes arbeid viser at det er et stort behov for en slik samling av tips til elevrådene. Samtidig som elevrådet er et lovpålagt organ med en svært viktig plass i skolens daglige drift, er det også lenge siden det er blitt utgitt en slik veileder på nasjonalt plan i Norge.

Veilederen gir bl.a. tips innen følgende temaer:

- Hva innebærer det å være tillitselev?
- Hva er klassens time, og hvordan bruke den?
- Hvordan velge tillitsvalgte og elevrådsstyre?
- Hvilke funksjoner kan og bør en ha i et elevråd?
- Hvordan gjennomføre et elevrådsmøte?
- Arbeidet til administrasjonens kontaktperson for elevrådet.
- Informasjon om skolens råd og utvalg, samt andre innflytelseskanaler for elevrådet

Veilederen trykkes og distribueres fylkesvis av hvert enkelt ombud, og målet er at den er elevrådene i hende innen 1. oktober 2008.

3.5 samarbeid

- Opplæringskontorene
 - o En god dialog med opplæringskontorene er en forutsetning for å kunne gjøre en best mulig jobb i forhold til henvendelser fra lærlinger under opplæringskontor.
 - o Ombudet hadde 17. september etter initiativ fra opplæringskontorene et fellesmøte med flere av opplæringskontorene i kontorfellesskapet på Pirsenteret. Ombudet har i tillegg hatt egne møter med opplæringskontorene for hotell- og restaurantfag, og næringsmiddel- og butikkfag.
 - o Ombudet vil i den grad ressursene tillater det, jobbe for å få til egne møter med alle opplæringskontorene i Sør-Trøndelag for å kunne drøfte felles utfordringer og muligheter for tettere samarbeid.
- Utdanningsforbundet
 - o Ombudet har sammen med Elevorganisasjonen hatt ett samarbeidsmøte med Utdanningsforbundet. En av konklusjonene på møtet var at ombudet og Utdanningsforbundet møter mange av de samme utfordringene i forhold til bl.a. dårlig arbeidsmiljø på enkelte av skolene, mangel på lærekrefter og i noen tilfeller også bortfall av undervisning.
 - o Ombudet er i kontakt med Utdanningsforbundet om aktuelle saker.
- Kontrollutvalget
 - o Ombudet deltok på møte i kontrollutvalget, orienterte om egen funksjon samt la fram årsrapporten 17. desember

- Ombudet er ved behov i kontakt med Kontrollutvalgets sekretariat
- Elevorganisasjonen i Sør-Trøndelag.
 - Også i denne perioden har Elevorganisasjonen vært en viktig samarbeidspartner for å gjøre en best mulig jobb overfor elever i Sør-Trøndelag. Ombudet har bl.a deltatt på
 - kontaktmøter mellom administrasjonen og Elevorganisasjonen
 - interne møter i fylkestyret
 - Elevorganisasjonens årsmøte
 - Ombudet har hatt ambisjoner om å delta på flere av Elevorganisasjonens møter, men har dessverre ikke fått det til i denne perioden pga. manglende tid.
- Fylkesrådmannen
 - Samtidig som ombudet rapporterer direkte til fylkestinget, er ombudet opptatt av et best mulig samarbeid med fylkesrådmannen. Ombudet har bl.a. behov for å drøfte en del av de tilbakemeldingene som kommer inn skriftlig, på skolebesøk, lærlingesamlinger og andre steder der elever og lærlinger ferdes. Ombudet har derfor ved behov bl.a. egne kontaktmøter med Fylkesrådmannen v/opplæringsdirektøren.
- Yrkesopplæringsnemnda
 - Ombudet har ved behov deltatt i møter med Yrkesopplæringsnemnda.
- Fagenhet for videregående opplæring
 - Fylkeskommunens fagenhet for videregående opplæring er en uvurderlig støtte for ombudet i arbeidet med å besvare spørsmål og nå ut til elever og lærlinger.
- Fylkesmannens oppvekst- og utdanningsavdeling
 - Ombudet har i denne perioden hatt ett samarbeidsmøte med rådgivere fra Fylkesmannens oppvekst- og utdanningsavdeling
 - Ombudet er ellers ved behov i kontakt med avdelingen, og har derfra fått svært nyttige tilbakemeldinger i forbindelse med enkeltsaker.
- LO
 - Ombudet er i dialog med LO i saker fra lærlinger vedrørende arbeidsrett, og henviser også dit i klare fagforeningssaker. For ikke-organiserte lærlinger eller lærlinger på arbeidsteder som ikke har fagforening, kan ombudet til en viss grad selv ivareta noen av tillitsvalgtes funksjoner.
- Samarbeidsorgan for ombud i videregående opplæring (SOVO)
 - Det er i dag 14 elev- og lærlingombud på landsbasis, og stadig nye kommer til. Ombudene har løpende kontakt på epost, MSN og telefon, og kan drøfte og rådgi hverandre i forhold til enkeltsaker. Ombudene har også fellesmøter to ganger i året.
 - Ombudet i Sør-Trøndelag arrangerte nasjonal ombudssamling på Fylkeshuset i Trondheim 23.-25. april.

3.6 Annen virksomhet

- Gjennomføring av 24 møter/skoleringer med elevråd (se kapittel 5.2 – elevrådene og elevrådsskoleringene)
- Plenumsmøter med alle elevene på Fosen vgs og Åfjord vgs
- Foredrag om aldersdiskriminering overfor ungdom og lærlinger på Likestillingsombudets regionale konferanse i Trondheim 4. juni
- Deltok på stand om ungdomssatsningen i Sør-Trøndelag på Utdanning&Yrke 31. januar.

- Deltakelse og orientering om ombudsrollen på regionale lærlingesamlinger for førsteårslærlinger gjennomført av Fagenhet for videregående opplæring.
- Deltakelse og orientering om ombudsrollen på lærlingesamlinger i Trondheim kommune og Opplæringskontoret for Bygg- og anleggsteknikk.
- Hilsningstale på Elevorganisasjonen i Sør-Trøndelags årsmøte 19. april
- Deltakelse i programgruppa for seksualisert trakassering og psykisk helse blant ungdom, og var medarrangør for konferansen "Hore&Homo – bare tomme" ord 4. desember.
- Deltakelse i arbeidsgruppa for utarbeidelsen av retningslinjer for Skoleutvalg og Skolemiljøutvalg
- Deltakelse i arbeidsgruppa for utarbeidelsen av retningslinjer for behandling av klager på lærere

4. Henvendelser til ombudet

Elev- og lærlingombudet har i perioden 1. mai 2007 til 30. juni 2008 registrert 103 henvendelser/saker. Dette tilsvarer 88 henvendelser på ett år, noe som gir en økning på nesten 50% siden samme periode i fjor.

I tillegg til at det altså har vært en jevn økning av henvendelser siden forrige rapporteringsperiode, har det også vært en økende tendens mot slutten av perioden. Dette tyder på at antallet henvendelser øker jevnt med at ombudsordningen blir bedre kjent i fylket. Da det fortsatt dessverre er en god del av våre elever og lærlinger som ikke kjenner til ordningen, må en regne med at antallet henvendelser kan øke ytterligere etter hvert som ombudet forhåpentligvis klarer å nå ut til enda flere elever og lærlinger.

50 av henvendelsene har vært i forhold til lærlinger, mens 53 av henvendelsene har vært i forhold til skoleelever. De fleste av henvendelsen kommer direkte fra lærlinger eller elever, 11 har kommet fra foreldre, to henvendelser fra ledelsen på to av de videregående skolene, tre henvendelser er fra fagforeninger og to henvendelser er fra opplæringskontor (ikke registrert). Mesteparten av henvendelsene kommer inn skriftlig via ombudets hjemmeside www.elevombudet.no. I tillegg kommer en del av henvendelsene på telefon eller epost. Henvendelser som er kommet i løpet av elevrådsskoleringene eller lærlingesamlingene, er kun registrert dersom de har medført skriftlig oppfølging eller møtevirksomhet. Henvendelser som kommer inn og besvares via forumet i Fronter er ikke registrert (dette er et offentlig forum, og elevene oppfordres derfor til å ta kontakt med ombudet direkte dersom de ønsker videre saksbehandling).

Henvendelsene er besvart skriftlig, med telefonsamtale/møter, eller ved behov gjennom oppfølging overfor den aktuelle skole / lærebedriften. Ombudet har i noen tilfeller også deltatt på møter mellom elev/lærling og skole, opplæringskontor eller lærebedrift.

Ombudets generelle inntrykk er at både elever og lærlinger helst ønsker å løse sakene selv, og først og fremst kun ønsker råd fra ombudet om hvordan de bør gå fram. De fleste ønsker også som regel å lage minst mulig "trøbbel" i en sak, og er stort sett løsningsorienterte i sine henvendelser. Det er kun et fåtall av sakene som har ført til at ombudet etter ønske fra lærlingen eller eleven selv har gått inn som "synlig deltaker" gjennom direkte brevveksling, telefonkontakt eller møtevirksomhet med skole eller arbeidsgiver. Dette fordi elevene og

lærlingene generelt har ønsket å løse saken på lavest mulig nivå, og ombudet jevnt over oppfattes som et noe ”høyere” nivå i saksgangen.

Ombudet vil i det følgende først ta en generell gjennomgang av de forskjellige typene henvendelser, for så å trekke fram noen temaer som har gått igjen i de henvendelsene som er kommet inn, eller som er av mer prinsipiell art. Noen temaer i forhold til elever vil også omtales under kapittel 5 – elevmedbestemmelse.

4.1 Henvendelser fra lærlinger

Ombudet har i rapporteringsperioden mottatt totalt 50 henvendelser i forhold til lærlinger. Samtidig som antallet henvendelser har økt siden i fjor, er temaene mye av det samme som kom opp i forrige rapport.

Lærlingene er i en del saker opptatt av at arbeidsgiver ikke skal gjøres kjent med at ombudet er blitt kontaktet. Enkelte av henvendelsene kommer også fra foresatte, som tar opp saker på vegne av lærlingen som ikke selv ”tør” å lage noen sak ut av det. Samtidig som ombudet selvfølgelig har full forståelse for dette, begrenser det naturlig nok også ombudets handlingsrom i forhold til saken. Ombudet tar aldri kontakt med arbeidsgiver med mindre dette er i tråd med lærlingens ønske.

Ombudet har i alle omfattende saker som har involvert lærlinger, vært i løpende dialog med saksbehandlere i Fagenhet for videregående opplæring.

I likhet med i fjor, har også i år en stor andel av henvendelsene fra lærlinger gått på grensegangen mellom det å være ”vanlig ansatt”, og det å være lærling. Slike henvendelser har bl.a. kommet fra lærlinger i frisørfaget, blomsterbindefaget, butikkfaget, produksjonsteknikerfaget, kokk, rørlegger, barne- og ungdomsarbeider og omsorgsarbeiderfaget (se kap. 4.1.1 for mer om omsorgsarbeiderlærlingene). Det er lærlinger som etterspør veiledning og tid til å føre lærlingeperm, eller som opplever å jobbe mye alene tidlig i læreløpet. En lærling opplevde også at arbeidsgiver ikke ”hadde råd” til å ha veileder, hvorpå lærlingen selv fikk veilederansvaret for nye lærlinger.

Det er også lærlinger som blir satt inn i 100% vikariat eller erstatter en ordinær 100% stilling. Det som er klart i slike saker, er at dersom en lærling over tid får en arbeidsbelastning tilsvarende en 100% ”ordinært ansatt”, gjenstår det 0% til opplæring – noe som er klart i strid med de krav opplæringsloven stiller til lærebedriften om å gi lærlingen opplæring.

I år som i fjor har henvendelsene ellers omhandlet et vidt spenn av temaer, her er noen av de som har vært utformet som klager:

- Jeg får ikke overtidsbetaling, men jobber overtid til ordinær lærlingelønn.
 - I slike saker er ombudets tilbakemelding at når lærlingen jobber overtid, er dette fordi arbeidsgiver trenger ekstra verdiskapning, ikke fordi lærlingen trenger ekstra opplæring. Overtidsarbeid bør derfor lønnes med full ufaglærte lønn, samt tillegg i samsvar med gjeldende tariff (minimum 40%).
- Jeg er blitt oppsagt pga sykdom
- Jeg er blitt oppsagt uten at jeg forstår arbeidsgivers begrunnelse

- Arbeidsgiver pålegger meg å bruke privat utstyr i forbindelse med jobboppdrag. Jeg får ingen godtgjørelse for dette, heller ikke erstatning når utstyret blir skadet på jobb.
- Jeg har strøket på fagprøven uten saklig begrunnelse
- Jeg ønsker å bytte arbeidssted fordi jeg føler meg mobbet av arbeidsgiver
- Arbeidsgiver sier at jeg mister jobben dersom jeg fagorganiserer meg

Ombudet får også en del henvendelser som er formet som rene spørsmål. Noen eksempler:

- Er det studentrabatt på kollektivtransport for lærlinger?
 - Se kap. 4.1.2
- Hvilken lønn har jeg krav på i ferien?
 - Feriepenger beregnes på samme måte for lærlinger som for ”ordinært ansatte”
- Hva er en læreplan?
- Hvordan beregnes ansienniteten min?
- Hvordan bytte lærested?
 - Når lærlinger kontakter ombudet for å få vite hvordan de kan bytte lærested, ligger det i en del tilfeller konflikter på det gjeldende lærestedet bak. Ombudet oppfordrer der det er mulig lærlingen til først å ta opp saken med veileder.

4.1.1 Tilsynsrepresentanten

Enhver lærling skal ha en tilsynsrepresentant i bedriften som ser til at lærlingen får den opplæringen vedkommende har krav på, og at opplæringsforholdene er tilfredsstillende (dette følger bl.a. av §4-7 i OLL). Tilsynsrepresentanten er i prinsippet den stedlige representanten for fylkeskommunens tilsyn med lærebedriften. Dette er med andre ord en svært viktig støttefunksjon for lærlingen, og skal tale lærlingens sak dersom lærlingen ikke får det han eller hun har krav på. Tilsynsrepresentanten er en av de ansatte i lærebedriften, helst en av de tillitsvalgte.

Selv om navnet på tilsynsrepresentanten skal stå på lærekontrakten, har ombudet ofte opplevd at lærlinger som har kontaktet ombudet ikke har vært kjent med at det finnes en slik person på arbeidsplassen. Ombudet har også fått bekreftet av enkelte opplæringskontor at dette på mange måter anses som en sovende ordning. Ombudet har også ved noen tilfeller sett at lærebedriftens leder er satt opp som tilsynsrepresentant på kontrakten, noe som gir lederen en dobbeltrolle som både representant for bedriften og representant for tilsynet. I slike tilfeller har lærlingen i praksis ikke noen tilsynsrepresentant dersom det skulle oppstå en opplæringsrelatert konflikt mellom lærling og bedrift.

I følge fylkeskommunens Fagenhet for videregående opplæring (FVO) er tilsynsrepresentantene målgruppe for flere kurs som tilbys i tiltaksplanen for innføringen av Kunnskapsløftet i Sør-Trøndelag fylkeskommune. Fagenhetens erfaring er videre at ordningen fungerer tilfredsstillende i større bedrifter og kommuner, mens det råder større usikkerhet rundt hvordan ordningen fungerer i mindre bedrifter. Tilsynsrepresentanten og dens rolle taes også opp som tema på lærlingsamlingene som arrangeres i regi av FVO.

Ombudet forventer at alle lærlinger har en reell tilsynsrepresentant, og at lærlingen gjøres kjent med denne tilsynsrepresentantens lovpålagte funksjon. Det er etter ombudets mening også viktig å få økt fokus på hele ordningen, da den bl.a. kan bidra til at flere saker løses før de havner hos ombudet og/eller fylkeskommunen.

4.1.2 Omsorgsarbeiderlæringer i Trondheim kommune

Ombudet har det siste halvannet året fått flere henvendelser fra omsorgsarbeiderlæringer ved forskjellige enheter i Trondheim kommune. Noen elementer fra henvendelsene:

- Lærlingen etterspør tid til veiledning, og tilgang til veileder
- Lærlingen stiller spørsmålstegn ved om det er riktig at vedkommende allerede nokså tidlig i læreløpet settes inn i 100% turnus (tilsvarende oppgavene til en ordinært ansatt), slik at det bl.a. blir vanskelig å rydde tid til veiledning. Lærlingen får selv ansvar for å finne tid til veiledning i tillegg til den 100% turnusen han skal fylle.
- Lærlingen stiller spørsmålstegn ved om det er riktig at vedkommende er mye alene på vakt eller alene ute på hjemmebesøk hos pleietrengende
- Lærlingen stiller spørsmålstegn ved om det er riktig at vedkommende på kort varsel benyttes til å fylle inn hull i turnuslistene, og da særlig på ukurante dager som helligdager og i ferier.

For læringer innen alle fag gjelder lovens prinsipielle utgangspunkt om at læringer skal komme i tillegg til ordinær bemanning. Samtidig anses en lærling som arbeidstaker i arbeidsmiljølovens forstand. Videre skal lærlingen selvfølgelig få opplæring i henhold til læreplanmålene som følger av læreplanverket.

I løpet av de to årene i lærebedrift, lønnes lærlingen for til sammen ett års verdiskapning. Dvs. at lærlingen i løpet av de to årene får halvparten av den lønnen en nyutdannet fagarbeider mottar, fordi resten av tiden regnes som opplæring. I tillegg mottar lærebedriften et eget tilskudd fra fylkeskommunen (for tiden 3 974 kr/mnd for læringer som er innenfor retten til videregående opplæring) som utelukkende skal brukes på ressurser til opplæring av lærlingen. Dette skal selvfølgelig gjenspeiles i forholdet mellom verdiskapning og opplæring i lærlingens arbeidshverdag. Lærlingen skal heller ikke få noe ansvar som går ut over det en ufaglært arbeider har lov til å ha i henhold til HMS-forskrifter og annet som gjelder for den aktuelle arbeidsplassen. I forhold til vaktlister/turnus, skal lærlingen ikke få noen mindre fordelaktig turnus (i forhold til arbeid på helligdager, ugunstig arbeidstid etc) enn de andre ansatte.

Ombudet kan derfor ikke se at den praksis henvendelsene fra omsorgsarbeiderlæringerne vitner om ved enkelte enheter, er i tråd med de krav loven stiller til en god og trygg opplæringssituasjon for læringer.

I de enkeltsakene der læringene ønsket det, ble henvendelsen drøftet med opplæringskontoret i Trondheim kommune. Opplæringskontoret tok i alle tilfellene tak i sakene, og de ble så vidt ombudet kjenner til løst på en tilfredsstillende måte. Da det likevel fortsatte å komme inn henvendelser til ombudet fra læringer på flere forskjellige enheter, opplevde ombudet at problemet var større enn kun de enkelthenvendelsene som ble behandlet og tatt tak i.

Ombudet sendte i mai 2007 også et brev til Personaltjenesten i Trondheim kommune (opplæringskontoret), som derfra ble videresendt til kommunaldirektøren for helse og velferd, angående en enkeltsak der en lærling ulovlig ble pålagt å dele ut medisiner til pleietrengende i forbindelse med at lærlingen var alene på hjemmebesøk. I februar 2008 var brevet fortsatt

etter flere purringer ubesvart. Ombudet tok derfor saken opp med lærlingerepresentanten i Yrkesopplæringsnemnda, som bragte dette opp på politisk nivå i Trondheim kommune.

Svar på brevet ble så etter politisk påtrykk endelig sendt til ombudet i mars. I brevet redegjorde kommunaldirektøren for de rutinene som finnes sentralt for å sikre lærlingene en god læretid. Ombudet stiller imidlertid fortsatt spørsmålsteget ved om de sentralgitte rutinene også i alle tilfeller når ut til enhetene og den enkelte lærling. De henvendelsene som er kommet inn til ombudet, tyder i hvert fall i enkelte tilfeller på det motsatte.

Omsorgsarbeiderlærlingenes situasjon i Trondheim kommune ble etter dette også satt opp som egen sak i Yrkesopplæringsnemnda, og behandlet 20. juni (Sak 62 / 2008 YON). Yrkesopplæringsnemnda gjorde følgende vedtak (utdrag):

Yrkesopplæringsnemnda stiller spørsmål vedrørende saksbehandlingstiden for henvendelser til Trondheim kommune personaltjenesten.

*Trondheim kommune personaltjenesten er godkjent som lærebedrift i Sør-Trøndelag. Trondheim kommune personaltjenesten godkjennes videre som lærebedrift av yrkesopplæringsnemnda, under forutsetning av at oppfølging og tilbakemelding om forhold som angår lærlinger/lærekandidater, blir fulgt opp og tiltak iverksatt.
(...)*

4.1.3 Kollektivrabatt for lærlinger

Ombudet har i siste periode fått flere spørsmål fra lærlinger i Sør-Trøndelag vedrørende studentrabatt på kollektivtrafikk. Tilbakemeldingene tyder på stor usikkerhet rundt hvilke regler som gjelder for lærlinger i forhold til studentrabatt. Noen lærlinger opplevde at de pr. i dag kan få studentrabatt dersom de er heldige, men at det er opp til hver enkelt sjåfør / billettkontrollør om de faktisk får det. Andre stilte seg uforstående til hvorfor de ikke får rabatt, når deres venner som tar almenfaglig utdanning får det.

Lærlinger får ikke utstedt noe rabattbevis slik som skoleelever, og har i utgangspunktet ikke krav på studentrabatt. Begrunnelsen for at lærlinger ikke har krav på studentrabatt er at de ikke regnes som studerende, men som arbeidstakere. Lærlinger er imidlertid under opplæring, og har derfor en langt lavere avlønning enn "vanlige arbeidstakere". Det er for eksempel vanlig for mange lærlinger det første halvåret å tjene ned til 30% av den lønnen en nyutdannet faglært arbeider får. Dette gir timelønninger ned til ca 40 kr. Lærlinger tjener altså i gjennomsnitt langt mindre enn for eksempel uføretrygdete og pensjonister, som i likhet med skoleelever får reise kollektivt til rabatterte priser.

Når en i tillegg tar med at lærlinger ofte i langt større grad enn "vanlige ansatte" er avhengige av å reise kollektivt, stiller ombudet spørsmålsteget ved at lærlinger ikke skal få den samme kollektivrabatten som gis til andre grupper med lav eller ingen inntekt.

Ombudet drøftet saken med tillitsvalgt for fagforeningen Parat, som bl.a. organiserer mange lærlinger. Tilbakemeldingen derfra var at de godt kjenner seg igjen i problemstillingen.

I følge faggruppe samferdsel i Enhet for regional utvikling, vil det å inkludere lærlingene i ordningen med studentrabatt ikke utgjøre noe stort økonomisk løft for fylkeskommunen.

På bakgrunn av dette gjorde ombudet i begynnelsen av mai en henvendelse til fylkesordføreren, og spurte hva som er grunnen til at lærlinger pr. i dag ikke får studentrabatt i Sør-Trøndelag. Fylkesordføreren har drøftet saken med fylkesrådmannen, og bedt om videre oppfølging av saken i forbindelse med behandlingen av strategidokumentet i september.

4.2 Henvendelser fra elever

Ombudet har i rapporteringsperioden mottatt totalt 53 henvendelser i forhold til elever. Samtidig som antallet henvendelser har økt siden i fjor, er temaene mye av det samme som kom opp i forrige rapport.

I likhet med i fjor, har også i år en stor andel av henvendelsene fra elever gått på klager på undervisningen eller mer generelt klager på lærer. Ombudets rolle i slike saker er vanligvis å gi svar i forhold til hva elevene har rett på, og evt gi råd i forhold til veien videre. Av og til bistår ombudet også med å skrive klager, og i enkelte tilfeller har ombudet også etter ønske fra elevene gått inn i saken enten ved direkte kontakt med rektor, eller ved å delta på møter mellom elev og skoleledelse. Ombudet opplever i slike saker ofte store sprik i forklaringene fra elevene, og forklaringene fra skolen. Det er i slike tilfeller vanskelig for ombudet som utenforstående part å avgjøre hva som faktisk har skjedd. Ombudets utgangspunkt i slike tilfeller er uansett å sikre at elevens versjon av saken blir hørt og vurdert i forhold til videre saksbehandling på skolen. Samtidig har ombudet i slike saker tillit til den dokumentasjonen skolen framlegger, og har verken kapasitet eller mandat til å gå inn og etterprøve denne.

Fylkestinget vedtok i forbindelse med presentasjonen av fjorårets ombudsrapport at det skulle utarbeides egne rutiner for behandling av klager på lærere i Sør-Trøndelag. Ombudet har sammen med bl.a. representanter for Elevorganisasjonen, arbeidstakerorganisasjonene og rektorene, selv deltatt i fylkesrådmannens arbeidsgruppe for å utarbeide slike rutiner. I tillegg til å bidra til at både elever og lærere får en god og forutsigbar behandling i forbindelse med lærerklagesaker, vil disse rutineene også gjøre ombudets arbeid i forhold til slike henvendelser betydelig enklere. Rutinene er nå ferdigbehandlet, og gjøres gjeldende fom. inneværende skoleår.

I år som i fjor har henvendelsene ellers omhandlet et vidt spenn av temaer, her er noen av de som har vært utformet som klager:

- Elever som gir lærer innspill til undervisningsformen, men føler at de ikke blir hørt.
- Elever som generelt føler at det ikke er elevmedbestemmelse i opplæringen
- Elever som er bekymret for egen læring pga. stort lærerfravær (se kap. 4.2.1)
- Elever som får karakterer de ikke forstår, og som føler at de mangler veiledning i forhold til hva som ligger bak karakteren samt hvordan de kan forbedre seg
- Skolebøker som ikke er tilgjengelige i begge målformer

Ombudet får også en del henvendelser som er formet som rene spørsmål. Noen eksempler:

- Generelle studieveiledningsspørsmål.

- Slike spørsmål skal primært besvares av rådgivningstjenesten på skolen, og ombudet oppfordrer derfor først og fremst elevene til å ta kontakt med rådgiver.
- I den grad dette ikke løser saken, forsøkes spørsmålet videresendt riktig saksbehandler i Fagenhet for videregående opplæring. Fagenheten er svært imøtekommende i slike saker, og sørger enten for selv å gi eleven gode svar, eller de henviser til riktig person på skolen.
- Hvordan ”belønne” elevrådsmedlemmene for innsatsen nå som det ikke lenger er rom for å gjøre elevrådsarbeid til eget valgfag?
 - I tillegg til å vise til all den nyttige erfaringen og medbestemmelsesmuligheten man faktisk får ved å sitte i elevråd, oppfordrer ombudet her til at enten elevrådsleder eller skolens ledelse utarbeider egne attester som elevrådsmedlemmene kan ta med seg videre.
 - Nordland er ett eksempel der fylkeskommunen sentralt har utarbeidet en mal for slike attester til elevrådsmedlemmene.
- Kan vi kreve tilbakebetalt utlegg som skolen har krevd inn i strid med gratisprinsippet?
 - Ombudet har etter samtale med Fylkesmannen meldt tilbake at det er rimelig at skolen tilbakebetaler slike utlegg, da de opprinnelig ble innkrevd uten hjemmel i opplæringsloven.
- Kan skolen pålegge meg å ha tilgang til internett og printer hjemmefra?
 - Dersom skolen forutsetter at elevene skal gjøre lekser på PC + internett + printer hjemme, anses dette som et nødvendig digitalt læremiddel. Skolen kan derfor ikke uten videre kreve at elevene selv skal beskaffe dette.
- Hva er det egentlig som avgjør standpunktarakteren under Kunnskapsløftet (i forhold til muntlig aktivitet, innsats i løpet av året etc...)?
 - Dette er et viktig spørsmål som det nok er en del uklarhet om, også blant enkelte lærere. Fagenhet for videregående opplæring jobber imidlertid kontinuerlig med å klargjøre rammene for karaktersetning under Kunnskapsløftet.
- Hvor mange studiedager kan jeg ha i løpet av ett år?
 - Selvstendig studiearbeid er en av mange læringsmetoder, og skal vurderes individuelt i hvert enkelt tilfelle i forhold til hva som er en best mulig måte å lære på for den enkelte eleven (”tilpasset opplæring”), og hva som passer i forhold til det pedagogiske opplegget, fagets læreplanmål og elevens forutsetninger i forhold til dette. Dette er en vurdering som gjøres av faglærer eller rektor i samarbeid med eleven. Elevens innspill i saken skal altså også ha tungtveiende betydning. Det er derfor ingen absolutte minimums- eller maksimumsgrenser for antall studiedager.

4.2.1 Lærerfravær

Ombudet tok også opp problematikken med lærerfravær i fjorårets årsrapportering. Da dette imidlertid også i år både har vært et tema i noen av henvendelsene, samt at tilbakemeldinger på elevrådsskoleringene har vist at det er et gjennomgangstema på flere av skolene, kan ikke ombudet se at situasjonen har bedret seg siden sist.

Problemstillingen bekreftes også av Fylkesmannens tilsyn med Sør-Trøndelag fylkeskommune våren 2008. Tilsynet konkluderer med at fylkeskommunen *ikke* tilfredsstill

kravene til et forsvarlig system for planlegging av minste årstimetall for elevene. Fylkesmannen påpeker i tilsynsrapporten også at det *ikke finnes noen fylkeskommunale rutiner skolene er pålagt å bruke i forbindelse med lærers fravær og som er egnet til å sikre at elevene får undervisning*. Samtidig som Fylkesmannen i dette tilsynet kun tar for seg fylkeskommunens rutiner på systemnivå, ser ombudet stor sammenheng mellom de avvik Fylkesmannen avdekker, og de henvendelser ombudet får fra elever i det daglige.

Utgangspunktet når slike saker blir tatt opp med ombudet, er som regel at en eller flere elever reagerer på at klassen/gruppen i perioder er uten lærer. Tilbakemeldingene kommer fra elever som savner veiledning i faget. I tillegg har de i enkelte tilfeller opplevd at slagordet ”ansvar for egen læring” er blitt brukt som begrunnelse for at de i perioder ikke har hatt tilgang til veiledning i faget.

Elevene oppgir flere årsaker til lærerfravær. En årsak som ombudet har hørt om i enkelte sammenhenger, er lærere som er på jobb, men som gjentatte ganger ”forsvinner” fra klasserommet uten at elevene vet hvor læreren blir av. Ombudet anser dette som en personalsak som bør tas opp med ledelsen og evt føre til en lærerklage (se over).

Den mest vanlige grunnen til de tilfellene av lærerfravær ombudet hører om, er imidlertid ressursmangel, gjerne kombinert med sykemelding hos en eller flere av de ansatte. Når dette blir tema i henvendelser eller i elevrådsskoleringene, kommer det fra elever som har opplevd å ha gått uten lærerveiledning enten med jevne mellomrom, eller sammenhengende over lengre tid. Videre bringes det som regel på bane fordi elevene er bekymret for egen faglig progresjon som en følge av dette.

Slike tilfeller går helt klart ut over den lovfestede retten elevene har på videregående opplæring.

I enkelte av tilfellene blir ombudet involvert i saken etter at elevene allerede har gått lang tid uten tilfredsstillende opplæring. Ombudet har også opplevd å bli oppringt dagen før en gruppe elever skulle opp i muntlig eksamen, med spørsmål om hva klassen kan gjøre nå som de risikerer å bli spurt i temaer de ikke har fått opplæring i. I slike saker er det dessverre lite ombudet kan gjøre, unntatt å oppfordre elevene til å gi klart beskjed i etterkant om at opplæringen har vært mangelfull.

Ombudet oppfordrer derfor også generelt elever til å si fra tydelig så tidlig som mulig dersom de stiller spørsmålsteget ved den opplæringen de får. Ombudet forventer følgelig også av skoleledelsen at slike henvendelser blir tatt på alvor, og at det blir funnet løsninger som sikrer elevene den opplæringen de skal ha i henhold til opplæringsloven og læreplanmålene.

Elevene har krav på det timeantallet med undervisningstimer som fremkommer av fag og timefordelingen for videregående opplæring. Elevenes rett til opplæring gjelder uavhengig av hvorvidt deres faglærer er syk, er i permisjon, har fri osv. Selve opplæringen skal skje på en pedagogisk forsvarlig måte og være egnet til at elevene skal nå de mål eller ferdigheter som er nedfelt i læreplanen for det enkelte fag.

Selv om selvstendig arbeid kan være pedagogisk hensiktsmessig i enkelte fag, bør dette da være en del av lærerens/skolens pedagogiske opplegg. I tillegg bør elevene ha en veileder/lærer tilgjengelig (selv om vedkommende ikke er fysisk til stede i klasserommet)

også i de timene de har selvstendig arbeid. Timene med selvstendig arbeid bør med andre ord være en del av skolens pedagogiske opplegg og ikke brukes som et økonomisk sparetiltak.

5. Elevmedbestemmelse

5.1 Elevmedbestemmelse i Sør-Trøndelag

Opplæringsloven legger vekt på aktiv medvirkning fra både elever og foresatte. Dette er ikke minst viktig i spørsmål som vedrører skolemiljøet til elevene.

I utgangspunktet er det fylkeskommunene som har ansvaret for at de lovfestede råd og utvalg blir opprettet, og at de fungerer slik loven krever. De ulike lovpålagte utvalgene er

- Skoleutvalg
 - o et rådgivende organ, uten beslutningsmyndighet i utgangspunktet men kan delegeres dette av fylkeskommunen. Skal uttale seg om alle saker som vedrører skolen.
 - o Fylkestinget har bestemt at skoleutvalgene i Sør-Trøndelag skal være sammensatt av rektor, 2 elevrepresentanter, 2 representanter for de ansatte, 2 representanter for det lokale samfunnsliv, en kommunepolitiker, og en fylkestingspolitiker. Utvalget skal avholde minst fire møter pr år.
- Skolemiljøutvalg
 - o Skal være et rådgivende organ for skolen i arbeidet med skolemiljøet. Kan slås sammen med skoleutvalg, men skal da utvides, slik at elevene har flertall. Utvalget har rett til å uttale seg i alle saker som gjelder skolemiljøet, og skal i henhold til vedtak i Fylkestinget avholde minst fire møter pr. år.
- Elevråd

I tillegg til de nevnte organ for medvirkning, skal skolen organisere og gjennomføre opplæringa slik at elevene har mulighet til å delta aktivt i utformingen av egen læringssituasjon. Dette var fram til 1. august 2006 tatt inn som egen paragraf i forskrift til opplæringsloven (§4-11), hvor den enkelte skole ble pålagt å ha et system som sikret elevene muligheter til å delta under planlegging, gjennomføring og vurdering av opplæringa. Dette står fortsatt i prinsipper for opplæringen/den generelle delen av læreplanen, og er i tillegg lagt inn som et eget punkt i nytt felles skolereglement for Sør-Trøndelag.

Ombudets inntrykk etter møter med fylkets elevråd, tilbakemeldinger fra elever, ansatte, rektorer og fylkespolitikere, er at det er svært varierende fra skole til skole i hvilken grad informasjonsplikten og arbeidet med lovpålagte organ tas alvorlig eller ikke. Flere skoler fortjener all mulig ros i forhold til både svært god oppfølging av elevrådet, løpende dialog med elevene og strukturerte rutiner for utnevning av medlemmer til- og gjennomføring av møter i skoleutvalg og skolemiljøutvalg. Dette gjenspeiler seg også som regel i elevenes engasjement ved disse skolene. Samtidig er det andre elevråd som opplever at de er totalt overlatt til seg selv, og mener de får liten eller ingen interesse for sitt arbeid fra skolens ledelse eller øvrige ansatte. Det er også tilfeller av at elevrådet verken kjenner til at det finnes skoleutvalg eller skolemiljøutvalg på skolen.

Oppsummeringen av den landsomfattende Elevundersøkelsen viser at det er en svak tilbakegang i elevmedvirkning siden 2005. Dette mener ombudet er en bekymringsverdig utvikling, som må gripes fatt i. Det er imidlertid skolen som har hovedansvaret for å skape motivasjon for elevmedvirkning, dermed må praksisen implementeres i skoleledelsen dersom en reell endring skal skje på dette området.

Det bør også nevnes at dersom ombudets kursvirksomhet skal ha hensikt for elevene, er det av stor betydning at skolen selv driver et målrettet arbeid for å øke elevenes bevissthet og delaktighet.

5.2 Elevrådene og elevrådsskoleringene

Ombudet har i rapporteringsperioden gjennomført individuelle møter med elevrådene ved 24 av våre 25 videregående skoler. Da det er svært store forskjeller fra skole til skole, og fra elevråd til elevråd, har det selvfølgelig verken vært mulig eller ønskelig å gjennomføre møtene på samme måte på alle skolene. En størst mulig del av møtene går derfor med til samtale mellom elevene, innspill fra elevene til elevombudet, og løsningsforslag fra elevombudet til elevene. Hvert møte har imidlertid tatt utgangspunkt i følgende mal:

- 1) Runde med elevrådet i forhold til hvordan de jobber, hvilke utfordringer de opplever, og hva som er mest aktuelt for dem. Denne bolken er sentral, da den på mange måter setter dagsorden for hva som skal være fokus for resten av møtet. Dersom engasjementet er stort, kan denne bolken i noen tilfeller utvikle seg til at hele møtet blir en samtale mellom ombud og elevråd i forhold til problemstillinger som opptar elevrådet.
- 2) Elevrådssdrift. Hvordan er oppmøte, er engasjementet like stort hos alle elevene/tillitsvalgte/styremedlemmene, ansvarsfordeling, er elevrådet inndelt i egne ansvarsgrupper, kommunikasjon innad og utad, får man eget budsjett etc. Generelt fokus på hvordan øke engasjement og gjennomslagskraft.
- 3) Noen saker elevrådet kan jobbe med, samt statusrapport for denne skolen. Kursing særlig i:
 - a. Rettigheter. ”Elevenes arbeidsmiljølov” (opplæringsloven §9a)
 - b. Medbestemmelse i opplæringen

I forhold til enkeltheter i tilbakemeldingene under møtene, er mønsteret mye det samme som i fjor. I tillegg til dårlig innemiljø på en del av skolene, blir bl.a. varierende grad av elevmedvirkning i opplæringen trukket fram i løpet av mange av møtene. Se ellers kap. 4.2 – henvendelser fra elever.

De aller fleste elevråd har et stort engasjement for å gjøre en best mulig jobb for skolen sin, samtidig som det desverre fortsatt også er endel elevråd som er usikre på hvordan de skal gjøre denne jobben, eller som simpelthen har gitt opp fordi de føler at det ikke er noe vits. Derfor er det som regel veldig mye å ”hente ut” av elevrådet i løpet av disse tre timene, og det viser seg i mange tilfeller at det ikke er så veldig mye som skal til for å gi elevrådet ny arbeidslyst og tro på at det faktisk er utrolig mye de kan utrette på skolen. Samtidig opplever ombudet dessverre også i en del tilfeller at engasjementet fra møtet kan ”dø litt hen” i

etterkant, hvorpå tilstandene over tid enkelte ganger kan ende opp med å være akkurat sånn som de var før skoleringen.

Det er her viktig å presisere at ombudets møter med elevrådene skal komme i tillegg til, og ikke i stedet for, skolens egen oppfølging av elevrådet.

Det er desverre eksempler på elevråd som har vært svært engasjerte i møtet med ombudet, som har hatt mange prosjekter de har ønsket å jobbe med, men som har manglet enhver form for oppfølging eller interesse for sitt arbeid fra ledelsen. Det er dette som er de aller tristeste historiene i forhold til elevmedvirkning i Sør-Trøndelag. Og det er også her vår største utfordring i forhold til profesjonalisering av elevrådsdriften på alle de videregående skolene ligger.

5.3 Kontaktperson for elevrådet

For at ombudets kursvirksomhet skal ha hensikt for elevene, er det av stor betydning at skolen selv driver et målrettet arbeid for å øke elevenes bevissthet og delaktighet, og ikke minst aktivt viser at dette arbeidet støttes av skolens ledelse. Elevene må få tilbud om opplæring i å drive elevråd, det må settes av tid, økonomiske ressurser og kontorlokaler med utstyr slik at de får muligheter til å utføre elevrådarbeid. Elevrådet bør også få tilbud om at det settes av et eget pengebeløp på skolens budsjett som elevrådet kan disponere.

I tillegg bør elevrådet ha en egen kontaktperson blant personalet som skal bistå og følge opp arbeidet. Det er etter ombudets mening ikke alltid like heldig at rektor har denne funksjonen alene. Rektorene opplever fra før av et svært stort arbeidspress, og i en slik situasjon er det ikke nødvendigvis elevrådet som havner øverst på prioriteringslisten. Ombudet vil utfra egne erfaringer derfor anbefale skolene å ha egne kontaktpersoner for elevrådet der arbeidet med elevrådet synliggjøres som en del av stillingsbeskrivelsen, og gjerne også som en egen stillingsprosent.

Hvilken rolle elevrådskontakten bør ha, avhenger mye av skolens størrelse og hvordan elevrådet jobber. Elevrådets medlemmer bør derfor også i stor grad selv få være med og utforme elevrådskontaktens rolle i deres arbeid.

Ombudet vil her likevel liste opp noen grunnleggende funksjoner en elevrådskontakt kan ha:

- Hjelp et nyvalgt elevråd i gang med arbeidet, og ved behov bistå i kursing av elevråd og elevrådsstyre.
- Bistå som veiviser i forhold til skolesystemet. Hvem er det lurt å snakke med i forhold til hvilke saker?
- Hjelp til med det praktiske rundt reservering av møterom etc
- Ved behov bistå elevrådet overfor skoleledelsen dersom det er vanskelig å nå fram, skoleledelsen ikke svarer eller bruker uforholdsmessig lang tid på å behandle saker som er kommet inn fra elevrådet.

Det er allerede i dag flere skoler som har slike dedikerte kontaktpersoner for elevrådet, og disse gjør ofte en forbilledlig jobb. Ombudets erfaring i møte med disse elevrådene er også at

kontaktpersonenes arbeid i stor grad bærer frukter i form av at elevrådet har større engasjement og gjennomslagskraft.

5.4 Elevundersøkelsen

Elevundersøkelsen er en omfattende spørreundersøkelse med en svært høy svarprosent, noe som gir oss unik informasjon om situasjonen på en del områder ved våre videregående skoler.

Ombudet har direkte tilgang til portalen for de skolevise resultatene fra denne undersøkelsen, noe som er svært nyttig for arbeidet overfor skolene. Dette gir bl.a. mulighet til å bruke resultatene fra den aktuelle skolen i møtet med elevrådet. Ombudet går på forhånd gjennom resultatene, for så å velge ut de områdene der skolene skiller seg ut fra fylkesgjennomsnittet, og diskutere dette med elevrådet.

Mens elevrådene kjenner seg igjen i mange av de avvikene (både positive og negative) undersøkelsen angir for deres skole, er det også flere omstendigheter som elevrådet setter fingeren på, som ikke framgår av undersøkelsesresultatene. Dette sammenfaller også med at ombudet opplever store lokale forskjeller fra skole til skole i sine møter med elevrådene, samtidig som elevundersøkelsen generelt sett viser relativt få signifikante avvik mellom skolene. Dersom elevundersøkelsen hadde gitt et uttømmende bilde av situasjonen på skolene, hadde de fleste videregående skolene i Sør-trøndelag jmf undersøkelsens resultater altså vært rimelig like hverandre.

Ombudet ønsker i år, som også i fjor, å sette fokus på selve gjennomføringen av undersøkelsen. Ombudet presiserer for elevrådene at resultatene fra elevundersøkelsen utgjør en del av grunnlaget for rapportering både på skole- og fylkesnivå, og at det derfor er viktig at elevene bruker den muligheten undersøkelsen gir til å sette fingeren på ting som det bør tas tak i. Her synes det å være svært forskjellig praksis – mens noen klasser får avsatt egne timer til å besvare undersøkelsen, blir andre oppfordret til å ”skvise” det inn i et friminutt. Og mens noen får god informasjon både om undersøkelsen og undersøkelsesresultatene, er det andre som verken vet hva den er godt for, eller vet hvordan resultatene behandles. Det bør antas at disse forskjellene også gir utslag i verdien på de svarene som gis.

Ombudet vil derfor i årets rapport nok en gang presisere viktigheten av at

- elevene i forkant av undersøkelsen orienteres om formålet med den, og hvorfor det er viktig at de bruker tid på å besvare den ordentlig
- det settes av tid og rom slik at den kan besvares i ro og fred
- det skapes en bevissthet rundt hvordan resultatene skal brukes internt på skolen, og hvordan elevrådet kan bruke dem i sitt arbeid.

6. Oppsummering og veien videre

Ombudets jobb er å se opplæringen fra elevenes og lærlingenes perspektiv, noe som nok i enkelte tilfeller (også med rette) kan oppfattes som et ikke helt objektivt utgangspunkt.

Samtidig er det viktig å huske at det meste av kontakten mellom sentraladministrasjonen og den enkelte skole naturlig nok går via de ansatte. I den grad det er riktig å snakke om noen objektiv virkelighet eller status for skolene og lærebedriftene våre, så omfatter den både de historiene vi får fra de ansatte, og de historiene vi får fra elever og lærlinger. Ombudet håper derfor, sammen med viktige undersøkelser som for eksempel "Elevundersøkelsen", å kunne fungere som et supplement til en mest mulig helhetlig forståelse av hvilke utfordringer vi trenger å gripe tak i for å sikre høyest mulig kvalitet på den videregående opplæringen i Sør-Trøndelag.

6.1 Kort oppsummering av utfordringene i rapporten

Ombudet har i denne rapporten bl.a. trukket fram følgende konkrete utfordringer:

- Lærerfravær
 - o Ta tak i den vedvarende problematikken med elevgrupper som ikke får den opplæringen de har krav på pga. gjentatt og/eller lengre tids lærerfravær.
 - o Se kap. 4.2.1 i rapporten
- Dedikert kontaktperson for elevrådet blant de ansatte
 - o Gi de av elevrådene som fortsatt ikke har det, en egen kontaktperson der arbeidet med elevrådet synliggjøres som en del av stillingsbeskrivelsen, og gjerne også som en egen stillingsprosent.
 - o Se kap. 5.3 i rapporten
- Tilsynsrepresentanten
 - o Synliggjøre og styrke den lovpålagte ordningen med tilsynsrepresentanter i alle lærebedrifter
 - o Se kap. 4.1.1 i rapporten
- Kollektivrabatt for lærlinger
 - o Utrede muligheten for å gi lærlinger lik rett til rabatt på kollektivtrafikk som andre ungdommer i videregående opplæring i Sør-Trøndelag
 - o Se kap. 4.1.3 i rapporten

6.2 Omfang og organisering av ombudsstillingen

Det er om lag 15 måneder siden ombudet la fram sin forrige rapport for Fylkestinget. Ombudet skrev i fjorårets rapport bl.a. følgende:

Ombudsstillingen er i dag sammensatt slik at ombudet er spaltet mellom en fristilt stilling som ombud, og en ordinær administrativ stilling som koordinator for ungdommens fylkesting. Dette begrenser naturlig nok den tiden som kan brukes på ombudsarbeid.

Når en i tillegg tar med en jevn økning av henvendelser til ombudet, anser ombudet det som problematisk å kunne gjennomføre en god nok jobb for elever og lærlinger i Sør-Trøndelag med dagens organisering av stillingen. Ombudet opplever det også som vanskelig å kunne følge opp de forhold som avdekkes gjennom ombudets arbeid på en ordentlig måte slik som stillingsressursen er disponert i dag.

En annen utfordring ved å dele stillingen på den måten som er gjort i dag, er at ombudet må være veldig tydelig på når det er fristilt (som ombud), og når det er underlagt fylkesrådmannens instruksjonsmyndighet (som koordinator for ungdommens fylkesting). I forhold til kontakt med ungdom, kan denne todelingen av og til være problematisk. Og dersom fylkesrådmannen har forventninger til koordinatoren som går utover oppgavene til ombudet, kan dette også gå utover ombudets uavhengighet.

Av de totalt 14 elev- og lærlingombudene i Norge, er det i dag kun Telemark og Østfold som i tillegg til Sør-Trøndelag ikke har ombud i fullstilling. Nord-Trøndelag har for eksempel med sine 5700 elever og 1000 lærlinger, fire ganger "så mye ombud" pr. elev/lærling som Sør-Trøndelag.

Ombudsstillingen har i dag samme omfang og organisering som ved forrige rapportering. Antallet henvendelser har imidlertid økt med ytterligere nesten 50% siden forrige rapporteringsperiode. **Ombudet gjør med dette Fylkestinget oppmerksom på at det oppleves som problematisk å skulle utøve en fullverdig ombudsgjerning overfor fylkets elever og lærlinger innenfor de rammer som i dag er avsatt.**

Posisjonen i Fylkestinget vedtok i sin politiske plattform for fylkestingsperioden 2007-2011 bl.a. at elev- og lærlingombudsordningen skal styrkes. Etter dette er følgende vedtak gjort i de politiske organer:

Fylkestinget vedtok i desember 2007 (FT sak 121/2007 - Strategiplan 2008-2011 med budsjett 2008), bl.a. at *Fylkesrådmannen bes legge fram en egen sak som omhandler oppjustering av elev- og lærlingeombudet til 100% stilling.*

Opplæringskomiteen vedtok i juni 2008 (sak 24/2008 Utfordringsdokumentet. Rammer og forutsetninger for det videre arbeid med strategiplan 2009-2012) bl.a. at *fylkesrådmannen ved bearbeiding av strategiplan bees ta hensyn til Utvidelse av stillingsressurs fra 50% til 100% for Elev og lærlingeombud.* Dette var for øvrig et enstemmig vedtak, noe som viser at det er tverrpolitisk enighet i komiteen om at ordningen bør styrkes.

Fylkestinget vedtok i møte 17. juni (FT sak 60/2008 Utfordringsdokumentet. Rammer og forutsetninger for det videre arbeid med strategiplan 2009-2012) bl.a. at *For øvrig bes fylkesrådmannen vurdere de øvrige anbefalte tiltak i komiteenes vedtak for evt. innpassing i strategiplan 2009-2012.*

I tillegg til de politiske vedtak som er blitt gjort i Sør-Trøndelag, har

- **Elevorganisasjonen i Sør-Trøndelag** sendt brev til fylkesordføreren om ombudsstillingen, der de bl.a. skriver følgende:
Det at vi har et elev- og lærlingeombud er veldig positivt, men stillingen er dessverre alt for liten. Om man sammenlikner Sør-Trøndelag med nabofylket vårt Nord-Trøndelag, som har en 100% stilling og halvparten av elevtallet, vil dette si at det er fire ganger så mye elev- og lærlingeombud på hver elev i Nord-Trøndelag, enn det er i Sør-Trøndelag. Dette er bekymringsfullt. Derfor krever vi at fylkeskommunen utvider elev- og lærlingeombudets stilling til 100% snarest!
- **Kunnskapsminister Bård Vegard Solhjell** i mars 2008 oppfordret alle fylker til å opprette egne elev- og lærlingombud.

- **Samarbeidsorgan for ombud i videregående opplæring (SOVO)** sagt at ombudsstillingene fortrinnsvis bør være på 100% og at stillingen bør organiseres som en egen enhet for å sikre selvstendighet og uavhengighet.

Pga. 50% fødselspermisjon fra 1. mars 2008 til 1. mars 2009, jobber ombudet i denne perioden i 50% stilling kun som ombud. Det er derfor siden 1. mars 2008 engasjert vikar for jobben som koordinator for Ungdommens Fylkesting. Dersom Fylkestinget ikke vedtar annet, vil vikaren avslutte sitt arbeid i februar, hvorpå ombudet igjen overtar i 50% som koordinator for Ungdommens Fylkesting fom. 1. mars 2009.